

KURUM BAKIMINDAN AYRILMIŞ BİREYLERİN SOSYO- DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ İLE KURUM BAKIMI SONRASI YAŞADIKLARI SORUNLAR ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ*

Ayşe Şeyma TURGUT**
Yasemin ÖZKAN***

ÖZ

Kurum bakımı kavramı, korunma ihtiyacı olan çocukların eğitim, barınma, sağlık, sosyal hayata katılım gibi ihtiyaçlarının profesyoneller eliyle mevzuat aracılığıyla karşılanmasını ifade etmektedir. Bu çalışmanın amacı, kurum bakımından ayrılmış bireylerin demografik özelliklerinin, kurum bakımı sonrası karşılaştıkları sorunların, bu sorunların ortaya konulmasıdır. Çalışmanın örneklemini kurum bakımındaki ve kurum bakımından ayrılmış bireylerle çalışan çeşitli sivil toplum örgütleri ve bu örgütlerin üyeleri aracılığıyla ulaşılan 107 kadın ve erkek oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından hazırlanan, katılımcıların sosyo-demografik özelliklerini belirlemeye yönelik Sosyo-Demografik Bilgi Formu, kurum bakımı sonrası süreci belirlemeye yönelik Kurum Bakımına ve Kurum Sonrası Yaşanan Sorunlara İlişkin Bilgi Formu kullanılmıştır. Bu çalışmada, katılımcıların kurum bakımından ayrıldıktan sonra yaşadıkları sorunlar ile cinsiyetleri, kurum bakımından ayrılma yaşları, çalışma durumları ve gelir düzeyleri arasında istatistiksel olarak fark bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kurum bakımı, kurum bakımından ayrılan birey, kurum bakımı sonrası, sosyal hizmet

INVESTIGATING THE RELATIONSHIP BETWEEN SOCIO- DEMOGRAPHIC ATTRIBUTES AND PROBLEMS AFTER INSTITUTIONAL CARE OF CARE LEAVERS

ABSTRACT

The term of institutional care refers to service aimed at meeting the education, sheltering, health and social needs of children in need of protection by the professionals and regulations. The aim of this research is to reveal the demographic information of care leavers, the problems they faced after the institutional care and the relations between these problems and their gender. The sample of the study consisted of 107 participants, who were reached through various non-governmental organizations working with care leavers and members of care-giving organizations. In this research, a socio-demographic form, an information form about institution care and an aftercare form were prepared by the researcher and used as data collection tools. As a result of the research, a statistically significant difference was found between the problems experienced after the leaving the institution and gender, the age of leaving the institutional care, employment status and level of income.

Key Words: Institutional care, care leaver, aftercare, social work

* Bu makale "Türkiye'deki Kurum Bakımında Büyümüş Bireylerin Psikolojik Dayanıklılık (Yılmazlık) Düzeylerinin İncelenmesi" isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** Arş. Gör., Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, Kocaeli, ayseyma1992@yandex.com.

*** Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, Ankara, ymozkan@gmail.com.

GİRİŞ

Korunmaya ihtiyacı olan çocuklar, sosyal hizmetin tarihteki ilk gelişim sürecinden bu yana sosyal hizmet uygulamasının temel konularından ve inceleme alanlarından birini oluşturmaktadır. Sosyal hizmet literatüründe korunma ihtiyacı olan çocuklar arasında ihmal ve/veya istismarın en az bir türüne maruz kalan, bakımından sorumlu kimsesi bulunmayan, sokakta yaşamak veya sokakta çalışmak zorunda kalan, aile yanında büyüme mahrum bulunan, yetiştirme yurdu ve yuvalarda kalan çocuklar yer almaktadır. Ayrıca suça sürüklenen, savaş, terör, doğal afet gibi sebeplerden ülkesini terk etmek ve başka bir ülkede sığınmacı statüsünde yaşamak zorunda kalan, etnik kimlikleri nedeni ile ayrımcılığa uğrayan, akran zorbalığına maruz kalan, ihmal ve/veya istismara uğrama riski altındaki çocuklar da bu kapsamda yer almaktadır.

Korunma ihtiyacı olan çocukların bakıldıkları sevgi evleri, yetiştirme yurtları, çocuk yuvaları ve benzeri kurumlarda kurum bakımı altında büyüyen çocuklar, erken çocukluk döneminde bağlanma sorunları, ayrılık anksiyetesi, yuva hastalığı; okul döneminde arkadaşları ve onların velileri tarafından ayrımcılığa uğrama, öğretmenler tarafından etiketlenme, düşük akademik başarı düzeyine sahip olma gibi sorunlar yaşayabilmektedirler.

Kurum bakımından/ kurum bakımından ayrılan bireyler ise kurum bakımı altında iken nitelikli kariyer danışmanlığı desteği alamadığı için ve sosyal destek yoksunluğu nedeni ile kurumdan ayrıldıktan sonra işsizlik sorunu yaşamaktadır. Ailesinden ayrı büyüyen bu çocuklar toplum tarafından “aile terbiyesi almamış”, “sorunlu” biçiminde damgalanarak ayrımcılığa maruz kalmaktadırlar. Bunun yanı sıra harçlıklarını nasıl yönetebilecekleri, kimlere güvenebilecekleri konusunda tecrübe sahibi olmadıkları için kurumdan ayrıldıktan sonra dolandırılma sorunuyla; duygusal yoksunluk ve yetersiz sosyalizasyona bağlı olarak bağımlılık sorunuyla karşılaşmaları olasıdır. Aile ilişkilerini gözlemleyememeleri ve anne-baba, karı-koca rollerini öğrenememeleri nedeniyle boşanma sorunu yaşamaları, diğer yandan sağlıksız koşullarda düşük düzeyde yaşam kalitesi ve duygusal yoksunluk nedeniyle ruhsal ve bedensel hastalıklara daha fazla yakalanmaları da mümkündür. Sosyal destek mekanizmasının zayıf olması ve toplum tarafından kimsesiz görülmeleri temelinde taciz, yoksulluk ve madde bağımlılığı; toplumla bütünleşememe temelinde suça sürüklenme; yoksulluk temelinde düşük eğitim düzeyi, maddi ve sosyal yetersizlikler ve özellikle barınacak yer bulamama sorununun yaşanmasına neden olmaktadır. Karşılaşılan tüm bu sorunlar bireyin toplumla bütünleşememesine, sağlıklı bir kimlik geliştirememesine, kendini gerçekleştirememesine neden olabilmektedir.

Bu araştırmanın amacı, kurum bakımından ayrılan bireylerin demografik özelliklerinin, kurum bakımı ve sonrasında yaşanan sorunlar açısından incelenmesidir. Bu amaç çerçevesinde kurum bakımından ayrılmış bireylerin demografik özelliklerinin, kurum bakımından ayrıldıktan sonra yaşadıkları sorunlar üzerinde bir etkisinin olup olmadığı araştırılmıştır. Çalışmanın kavramsal çerçeve bölümünde kurum bakımının bireyler üzerindeki olumsuz etkilerine değinilmiştir. Bulgular bölümünde ise kurum bakımından sonra yaşanan sorunlar ile demografik özellikler arasındaki ilişkiye dair bilgiler verilip bu bilgiler yorumlanmıştır.

Kurum Bakımının Bireyler Üzerindeki Olumsuz Etkileri Etiketlenme ve Dışlanma

Kapalı kurumlar aracılığı ile her ne kadar korunma gereksinimi olan çocukların tehlikelerden korunması, düzenli olarak sağlık kontrollerinin yapılması, beslenme ve barınma ihtiyaçlarının karşılanması, eğitime devam etmeleri sağlansa da kurum bakımı altındaki bu çocuklar bebeklikten itibaren toplum içinde çeşitli nedenlerle dışlanmaya ve ötekileştirmeye maruz kalmaktadır. Hayat Sende Derneği (2014) tarafından yapılan Kurum Bakımından Topluma Geçişte Gençler Çalıştayı'nda kurum bakımı altındaki çocuklara yapılan etiketlenmenin bebeklik döneminden itibaren başladığı ifade edilmiş ve bu etiketleme süreci yedi başlık altında toplanmıştır:

- Kurumun çocuğu etiketlemesi: Çocuk yuvası ve yetiştirme yurtlarında çalışan personel tarafından çocuklar tek tip giydirilmesi ve tek tip tıraş edilmesi etiketlenmeye örnek teşkil etmektedir.
- Eğitimde etiketleme: Okullarda öğretmenler ve diğer öğrencilerin velileri tarafından kurum bakımındaki çocuklara yönelik sıklıkla etiketleme yapılmaktadır. Öğretmenlerin kurum bakımı altındaki çocuklara toplum ve diğer öğrencilerin içinde “ yurtlular” diye hitap etmesi, öğrenci velilerinin çocuklarının koruma altındaki çocuklarla samimi olmasını istememeleri etiketlemeye örnek oluşturmaktadır.
- Medya tarafından yapılan etiketleme: Medya suçlarla ve suçlularla ilgili bir haber yaptığında, suçlunun geçmişinde bir yetiştirme yurdu deneyimi varsa bunu mutlaka belirterek etiketleme yapmaktadır ve yetiştirme yurtlarından suçluların çıktığı imajını oluşturmaktadır.
- Toplumun etiketlemesi: Toplum tarafından yapılan etiketleme, koruma altındaki çocukların evlat edindirilmesi ve koruyucu aile modelinden yararlandırılmasının önünde büyük bir engel teşkil etmektedir. Evlat edinme ve koruyucu aile olma topluma “ başa bela almak” olarak görülmekte ve kurum bakımı altındaki çocuklara aile olmak isteyen bireylerin cesaretini kırmaktadır.
- İş hayatında etiketleme: Kurum bakımından ayrılan bireyler genellikle düşük pozisyonlarda çalıştırılmaktadır.
- Yetiştirme yurdundakilerin etiketlemesi: Yurtta yetişmiş bireylerin yurtta yetişenleri “Asla yurtta büyümüş biriyle evlenmem” biçiminde etiketlemesi sık karşılaşılan bir durumdur.
- Kendini etiketleme: Kuru bakımında olan çocuklar bu durumu genellikle avantaja çevirmeye çalışırlar. “Ben kurum bakımı altındayım, ne kadar yaramazlık yaparsam yapayım beni okuldan atamazlar.” düşüncesi çocuğun kendini etiketlemesine örnektir (Hayat Sende Derneği, 2014).

Aile Ortamından Yoksunluk

Ailenin; cinsel ihtiyaçların karşılanması, üremenin devamının sağlanması, aile üyelerinin eğitimi ve çocukların tehlikelerden korunması ve toplumsallaştırılması gibi işlevleri vardır (Kır, 2011). Bu işlevler aile üyelerine sağlıklı bir benlik kazandırılmasına yardımcı olabilecek niteliktedir.

Demokratik bir aile ortamı içerisinde çocuklar ebeveynlerinden gözlem ve ödül-ceza yöntemleriyle doğru veya yanlış olan davranış kalıplarını, bütçe planlamayı, tasarruf etmeyi, sorunlara çözüm bulmayı, etkili iletişimi, sevgiyi, paylaşımı, dini yükümlülükleri, toplum içinde nasıl davranılması gerektiğini, görgü kurallarını, cinsel gelişim ile bilgileri öğrenebilmektedir. Aile ortamı içerisinde büyüyen çocuklar madde bağımlılığı, akran zorbalığı, cinsel istismar gibi tehlikelere karşı daha korunaklı yetişebilmektedirler. Aile ortamında yetişen çocukların aksine yetiştirme yurdunda büyüyen çocuklar şehir merkezine uzak yerlere konumlandırılmış yapılarda kalmakta dolayısıyla toplumla iç içe bulunamamaktadırlar. Bu da çocuğun toplumun kültürel yapısını, toplum içinde uyması gereken kuralları öğrenmesini engellemekte ve çocuğun toplumsallaşmasının önünde engel teşkil etmektedir.

Bağlanma Problemleri

Bağlanma kavramı, Bağlanma Kuramının kurucusu Bowlby (1973) tarafından “insanların kendileri için önemli gördükleri kişilere karşı geliştirdikleri güçlü duygusal bağlar” biçiminde tanımlanmış ve bağlanma kavramı ile daha çok anne-çocuk arasındaki ilişki incelenmiştir (Yüksel, 2016). Bu kurama göre bağlanma ilişkisi ilk olarak bebeğe bakım veren kişi ile gerçekleşmektedir. Bu ilişki bebeğin güven ihtiyacını ve beslenme gibi fiziksel ihtiyaçlarını karşıladığı ölçüde tatmin edici olur ve bebeğin gelecekteki ilişkilerini ve yaşamını etkiler (Hazan ve Shaver 1994: Yüksel 2016). Bowlby, güvenli bağlanmanın aksine güvensiz bağlanmanın nevrotik bir kişilik gelişimine neden olacağını ifade etmektedir (Tüzün ve Sayar, 2006). Özetlemek gerekirse bağlanma ile bireyin psikolojik ve sosyal durumu arasında bir etkileşim bulunmaktadır.

Yüksel'in (2016) bağlanma biçimleri konusunda yaptığı araştırmasında, yetiştirme yurdundan ayrılmış bireyler arasında sırasıyla kayıtsız bağlanma, korkulu bağlanma, saplantılı bağlanma ve güvenli bağlanma türlerine rastlanmıştır. Ayrıca kurumda kardeşi ile birlikte kalanların kalmayanlara oranla güvenli bağlanma biçimi ortalamalarının daha yüksek olduğu, arkadaşları ile iyi ilişkileri olmayanların daha çok korkulu bağlanma biçimi geliştirdikleri sonucuna varılmıştır.

Ayrılık Anksiyetesi

Ayrılık anksiyetesi genellikle bağlandıkları kişiden ayrılan ve güven ihtiyaçları karşılanamayan, kendisine bakım verenin başına kötü bir şey geldiği bir daha onu göremeyeceğini düşünüp kaygı ve korku yaşayan 3 yaşına kadar çocuklarda rastlanan bir çocukluk çağı bozukluğudur (Diriöz ve ark. 2011: Yüksel 2016). Ayrılık anksiyetesi yaşayan çocuklar kimse tarafından sevilmedikleri, kimseden ilgi görmedikleri düşüncelerine sahip olabilmekte, kendisine bakım veren ya da duygusal anlamda bağlı oldukları kişilerden ayrı kaldıkları takdirde karın ve baş ağrısı, mide bulantısı ve kusma gibi fiziksel rahatsızlıklar yaşayabilmektedirler (Şirin,2015). Çocuk yuvalarında çalışmakta olan bakıcı annelerin vardiyalı çalıştığı ve istihdam sirkülasyonunun fazla olduğu göz önüne alındığında, çocuk yuvasında bakılmakta olan bebeklerin ailesi yanında bakılan bebeklere oranla daha fazla ayrılık anksiyetesi yaşamaları beklenebilmektedir.

Uyaran Eksikliğine Bağlı Bilişsel Yetersizlikler

Kurum bakımındaki çocukların bilişsel gelişimleri ile ilgili olarak yapılan çalışmalarda, anne bakımından yoksun bırakılan çocukların fiziksel, bilişsel ve sosyal gelişimlerinin sekteye uğradığı, çocuklarda fiziksel ve ruhsal hastalık semptomlarının gözlemlendiği, yuvadaki altı aylığa kadar olan bebeklerin aile yanında bakılan bebeklere nazaran daha sessiz oldukları ve konuşmayı daha geç öğrendikleri saptanmıştır (Bowlby,1951, s.15-16). Bu gibi olumsuz yaşam olaylarının bireyin gelecekteki hayatını etkilemesi ve şekillendirmesi mümkündür.

YÖNTEM

Araştırmada genel tarama modeli kullanılarak nicel desende tasarlanmıştır. Genel tarama modeli, çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacı ile evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup, örnek ya da örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleri olarak tanımlanmaktadır (Karasar, 1991; Aziz, 2015). Nicel araştırma, olgu ve olayları nesnelleştirerek gözlemlenebilir, ölçülebilir ve sayısal olarak değerlendirilebilir bir biçimde ortaya koyan araştırma desenidir (Büyüköztürk, 2006).

Çalışma Grubu

Bu çalışmada, genel ve ilişkisel tarama modeli kullanılmış ve nicel araştırma deseninden yararlanılmıştır. Türkiye'deki kurum bakımından ayrılmış tüm bireyler araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Ancak tanımlanan bu evrenin listesi bulunmamaktadır. Dolayısı ile bu evren tanımlanamamaktadır. Diğer taraftan bazı sivil toplum örgütleri kurum bakımından ayrılan bireylerin üyeliklerinden oluşmaktadır. Bu nedenle çalışma grubu oluşturulurken böyle bir sivil toplum örgütünden destek alınmıştır.

Bu araştırmanın çalışma grubunu kurum bakımındaki ve kurum bakımından ayrılmış bireylerle çalışan çeşitli sivil toplum örgütleri ve bu örgütlerin üyeleri aracılığıyla ulaşılan 107 kişi oluşturmaktadır. Çalışma grubunu oluşturma sürecinde, gizlilik ilkesi dikkate alınmıştır. Bu ilke doğrultusunda, ilgili sivil toplum örgütlerinden ve Hacettepe Üniversitesi Etik Kurulu'ndan gerekli izinler alınarak çalışmaya başlanmıştır. Çalışma gönüllülük esasına dayandığı için ulaşılan ilk kişilerden kendileri gibi kurum bakımından ayrılmış olan tanıdıklarının adresi alınarak kartopu örnekleme tekniği ile araştırmanın çalışma gurubuna ulaşılmıştır. Katılımcılara sivil toplum kuruluşları aracılığıyla ulaşıldığından, araştırmanın örnekleminin büyük kısmını üniversite mezunları oluşturmaktadır. Bu da araştırmanın önemli bir sınırlılığıdır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak anket tekniğinden yararlanılmıştır. Anket bizzat araştırmacı tarafından yüz yüze görüşme yöntemiyle araştırma kapsamında her bir katılımcıyla ortalama 25-30 dakika süre ile uygulanmıştır. Anketin içeriğindeki katılımcıların sosyo-demografik özelliklerini belirlemek amacıyla hazırlanan ve 8 sorudan oluşan Sosyo-Demografik Formun, kurum bakımı sonrası süreci belirlemek amacıyla hazırlanan ve 10 sorudan oluşan Kurum Bakımına ve Kurum Sonrası Yaşanan Sorunlara İlişkin Bilgi Formunun doldurulması sağlanmıştır. Bu görüşmeler öncesinde kurum bakımından ayrılan bireylerin bir kısmıyla telefon ve e-mail üzerinden yapılan ön görüşme ile katılımcılar araştırma hakkında bilgilendirilmiş ve araştırmaya katılmaya gönüllü olduklarına dair ön onayları alınmıştır.

Verilerin Analizi

Soruların katılımcılara yöneltilmesi ile toplanan veriler SPSS (Statistical Package for the Social Sciences 23) programına aktarılmıştır. Öncelikle SPSS paket programı aracılığıyla verilerin normal dağılım gösterip göstermediği Kolmogrov Smirnov testi ile analiz edilmiştir. Bu test sonucunda verilerin normal dağılım gösterdiği belirlenmiş, bu temel bilgi doğrultusunda yaş, cinsiyet, medeni durum, kurum bakımına alınma yaşı, kurum bakımından ayrılma yaşı, sosyal desteğe sahip olma durumu gibi demografik veriler ve katılımcıların kurum bakımı sonrası yaşadığı sorunlara ilişkin veriler analiz edilmiştir. Katılımcıların sosyo-demografik özellikleri ile kurum bakımı sonrası yaşadığı sorunlar arasındaki ilişki Ki-Kare testi ile analiz edilmiştir. Analizlerde sayısal değişkenler için tanımlayıcı istatistikler (ortalama, standart sapma, minimum, maksimum), kategorik değişkenler için ise sıklık dağılımları (sayı, yüzde) verilmiştir. Yapılan analizlerin ışığında veriler yorumlanmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde katılımcıların sosyo-demografik özelliklerine, kurum bakımı sürecine ve kurum bakımı sonrasında yaşadığı sorunlara ilişkin bulgulara yer verilmiş ve bulgular literatürdeki benzer araştırmaların bulguları karşılaştırılıp tartışılmıştır.

Kurum Bakımından Ayrılmış Bireylere İlişkin Sosyo-Demografik Bulgular

Kurum bakımından ayrılmış bireylerin sosyo-demografik bulgularına ilişkin veriler değerlendirilmiştir. Buna göre; araştırmaya katılanların %50,5'ini erkeklerin, %49,5'ini kadınlar oluşturmakta olup erkek ve kadın katılımcılar arasındaki oranın birbirine yakın olduğu görüldü. Katılımcıların yaşları 18-26 yaş grubu ile 42-55 yaş grubu aralığındadır. Katılımcılar 42-55 yaş aralığında %17,7, 27-41 yaş aralığında %44,9, 18-26 yaş aralığında %37,4 oranlarında ankete katılmıştır. Katılımcıların medeni duruma göre dağılımı incelendiğinde; %43,9'unun evli %42,1'inin bekâr, %14,0'ının da dul bulundu. Katılımcıların eğitim durumlarına göre dağılımları incelendiğinde, %15,0'ının lisansüstü eğitimden, %20,6'sının üniversiteden, %46,7'sinin yüksekokuldan mezun olduğu saptanmıştır. Temel eğitim açısından bakıldığında %6,5'i lise mezunu iken %11,2'sinin ilköğretim mezunu olduğu görülmektedir. Katılımcıların %83,2'si çalışmaktadır. Bunların %76,4'ü memur olarak çalışmaktadır. Bunu sırasıyla %7,7 oranı ile işçi, %6,8 oranı ile kendi işinde çalışanlar, %6,8 oranı ile ise sanatçı, garson veya bankacı, %2,3 oranı ile ise yevmiyeli olarak çalışanlar takip etmektedir. Herhangi bir işte çalışmayanların oranı %16,8 olarak bulunmuştur. Katılımcıların aylık düzenli gelir durumuna göre dağılımları incelendiğinde %36,4'ünün aylık 2501-3500 TL, %25,2'sinin aylık 1400-2500 TL, %14,1'inin aylık 3501 TL ve üstü, %7,5'inin aylık asgari gelir düzeyinde olduğu görülmektedir. Katılımcıların %16,8'inin herhangi bir aylık düzenli geliri bulunmamaktadır. Yoksulluk ve kişi başına düşen gelir hanedeki birey sayısı ile ilgili olduğundan bu bulgulara dayanarak katılımcıların gelirinin iyi, orta veya kötü olduğu hakkında fikir yürütmek mümkün değildir. Yüksekokul ve üniversite mezunlarının oranının yüksek oluşu seçilen örneklerden kaynaklanabileceği düşünülmekte olup, kurum bakımı altında yetişen çocukların akademik başarısının genellikle düşük olduğu bilindiğinden (Benli, 1998; Murphy, 2011) üniversite mezunlarının sayısının fazla oluşu yetiştirme yurdundan ayrılan bireylerin akademik başarı düzeyi açısından ümit verici bir bulgudur. Kurum bakımından

ayrılmış bireyler arasında memur olma oranının yüksek oluşunun, kurum bakımından ayrılan bireylere 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu ve 3413 sayılı Korunmaya Muhtaç Çocukların İşe Yerleştirilmesine İlişkin Kanun uyarınca devlet memuru olma hakkının tanınmış olmasından kaynaklı olduğu düşünülmektedir.

Kurum Bakımından Ayrılan Bireylerin Kurum Bakımına Ve Kurum Bakımı Sonrasında Yaşadığı Sorunlara İlişkin Bulgular

Katılımcıların %39,3'ü 7-11 yaş arasında okul çağına iken kurum bakımına alınmıştır. Bu oranı sırayla %27,0 oranı ile 3-6 yaş arasında okul öncesi dönemde kurum bakımına alınanlar, %17,8 oranı ile 12-17 yaş arasında ergenlik döneminde kurum bakımına alınanlar ve %15,9 oranı ile 0-2 yaş arasında bebeklik-erken çocukluk döneminde iken kurum bakımına alınanlar takip etmektedir. Katılımcıların kurum bakımına alınma yaşı Psikososyal Kuram ışığında ele alındığında, kurum bakımında geçen her bir gelişim döneminde dönemin doğasına uygun bazı ihtiyaçların ortaya çıkabileceği görülmektedir. Psikososyal Kurama göre 0-1 yaş “güvene karşı güvensizlik dönemi” olarak adlandırılmaktadır (İnanç ve diğ., 2012). Bu dönemde çocuğun bakımından sorumlu olan anne-baba ya da bakıcılar bebeğin sevgi görme, beslenme ve korunma ihtiyaçlarını zamanında karşıladığında bebek çevresine güven geliştirmektedir. Psikososyal Kurama göre 6-11 yaş arası “çalışkanlığa karşı aşağılık duygusu dönemi” olarak isimlendirilmiştir. Bu dönemde okuldaki sorumluluklarını yerine getiren, derslerinde başarılı olan, insanlarla olumlu ilişki içinde bulunan çocuklar değerlilik duygusu geliştirirken, okulda başarısız bir deneyim yaşayan çocuklar aşağılık duygusu geliştirirler. Kurum bakımı altındaki çocukların akademik başarısının iyi olmadığı bilinmektedir. Bunun sebepleri arasında 3413 sayılı Kanun gereğince kurum bakımında belli bir süre kalmış çocukların yetişkin olduklarında memur olarak atanacakları garantisinin çocukları tembelliğe itmesi, bebeklikteki uyarıcı eksikliğine veya annenin hamilelik sürecinde alkol veya uyuşturucu madde kullanımına bağlı olarak çocukta meydana gelen mental retardasyon, okulda sık sık vuku bulan akran zorbalığı sonrası çocukların okuldan uzaklaşması ve kariyer danışmanlığının yaygınlaşmaması yer almaktadır (Benli, 1998). Bu gibi sebepler sonucu kurum bakımındaki akademik başarısı düşük olan çocukların aşağılık duygusu geliştirme ve psikolojik dayanıklılık düzeyinin düşük olma olasılığının yüksek olduğu söylenebilir. Psikososyal Kurama göre 12-19 yaş arası dönem “kimliğe karşı kimlik karmaşası” olarak adlandırılmaktadır. Ergenliğin başlangıç ve gelişim safhası olan bu dönemde çocuğun ya kendilik duygusu geliştirmesi ya da hayatta kendilerine verilen roller ile çatışma yaşamaları beklenmektedir. Kendine özgü bir kimlik oluşturmaya çalışan birey çevresindeki insanlar tarafından desteklenmediğinde, dinlenmediğinde, küçümsendiğinde depresyon riski altına girebilmektedir (İnanç ve diğ., 2012). Bu yaşlar arasında kurum bakımına alınan bireylerde kurumun yapısına, kurumdaki örgüt iklimine, kurum personelinin yaklaşımına göre dönemin rahat veya sancılı geçebileceği, ılımlı ve olumlu yaklaşımın ve sosyal desteğin gencin psikolojik dayanıklılığını artıracakları varsayılmaktadır.

Kurum bakımından ayrılma yaşına göre dağılım incelendiğinde katılımcıların çoğunluğunun (%77,6) 18-22 yaşları arasında genç yetişkinlik döneminde kurum bakımından ayrılırken, %18,6'sının 12-17 yaşları arasında ergenlik döneminde, %3,8'inin ise 7-11 yaşları arasında okul çağına kurum bakımından ayrıldığı görülmektedir. Katılımcıların çoğunluğunun (%77,6) reşit olduktan sonra kurum bakımından ayrılmış olması yaş sınırı ile koruma kararlarının kaldırıldığını ve eğitimlerini tamamlayınca kadar koruma kararlarının devam ettiğini göstermektedir. Araştırmanın bulgularına bakıldığında kurum bakımından ayrılan bireylerin çoğunluğu 18-22 yaş arasında yani genç yetişkinlik döneminde iken koruma kararının kaldırıldığı görülmüştür. Psikososyal Kurama göre bu yaşlar gencin sağlıklı bir kimlik geliştirdiği veya kim olduğunu keşfedemediği bir dönem olan “kimliğe karşı kimlik karmaşası dönemi”ni ve gencin diğer insanlarla yakın ilişki kurabildiği veya kendini diğer insanlardan soyutladığı bir dönem olan “yakınlığa karşı yalıtılmışlık dönemi”ni kapsamaktadır (İnanç ve diğ., 2012). Gencin içinde bulunduğu dönemler açısından bakıldığında biyolojik ailenin bilinmesi, bir yere aidiyet

duyulması, bireyin yeteneklerine göre iş hayatına yönlendirilmesi ve bireyin kendini tanıması kimliğin oluşmasında ve gencin kimliğini benimsemesinde önemlidir. Kurumdan ayrılan bireylerin iş hayatında etiketlenmeye maruz kaldığı gerçeği (Hayat Sende Derneği, 2014), insanlarla ilişki içinde olmaya çalışan veya olması gereken bireyin kendini toplumdan geri çekmesine ve yakın ilişki geliştirmesine sebebiyet verebilmektedir.

Kurum bakımından ayrılma nedeni dikkate alındığında yaş sınırı ile kurum bakımından çıkartılanların oranının diğer nedenlere göre daha yüksek (%55,1) olduğu görülmüştür. Katılımcıların %16,8'i ailesinin yanına döndüğü, %9,3'ü eğitimini tamamlamak için, %7,5'i işe başladığı, %5,7'si evlendiği, %2,8'i koruyucu aileye verildiği, %1,9'u kurumdan kaçtığı, %0,9'u cezaevine girdiği için, kurum bakımından ayrılmıştır. Katılımcıların yarısından fazlası (%53,3) koruma kararı kaldırıldıktan sonra kalacak yer bulma kaygısı yaşadığını, %46,7'si koruma kararı kaldırıldıktan sonra kalacak yer bulma kaygısı yaşamadığını ifade etmiştir.

Kurum bakımından ayrıldıktan sonra katılımcıların %25,9'u yoksulluk/işsizlik, %18,8'i barınacak yer bulamama, %13,7'si ayrımcılık, %12,5'i ruhsal/bedensel hastalık, %6,4'ü suça sürüklenme, %6,4'ü bağımlılık, %5'i boşanma, %4,6'sı dolandırılma, %2,7'si taciz, , %1,4'ü yalnızlık ve gelecek kaygısı sorunlarıyla karşı karşıya gelmiştir. Araştırmaya katılanların %4,6'sı ise kurum bakımından ayrıldıktan sonra hiçbir sorun yaşamadığını belirtmiştir. Yoksulluk ve/veya işsizlik sorununun ve barınacak yer bulamama sorununun 18 yaşın kurum bakımından çıkartılmak için erken olduğunu, gençlerin ekonomik özgürlüklerini kazanmadan koruma kararının kaldırıldığını, kurumlarda etkili kariyer danışmanlığının ve iş yönlendirmesinin yapılmadığını, 3413 sayılı Kanun ile atanma süresinin uzun olduğunu, koruma kararının kaldırılmasına yönelik etkili bir kurum sonrası hazırlığı yapılmadığını düşündürmektedir. Sorun yaşadıkları dönemde katılımcıların %28'i kimseden yardım almadıklarını belirtmiştir. %17,8'i biyolojik ailesinden, %14'ü eşi veya sevgilisinden, %11,2'si aynı kurumda kaldığı arkadaşından, %9,3'ü arkadaşlarından, %9,3'ü kardeşlerinden, %4,8'i işvereninden, %1,9'u koruyucu ailesinden , %1,9'u ayrıldığı kurumdaki personelden, %1,9'u eski eşinden, %1,8'i öğretmeni ve psikoloğundan yardım aldığını ifade etmiştir.

Kurum bakımından ayrılan bireylerin yarısına yakını (%46,8) sorun yaşadığı dönemde kendisine yardım eden kişinin kalacak yer sağladığını, %21,4'ü maddi yardımda bulunduğunu, %13,0'ı giyecek ve yiyecek yardımı sağladığını, %12,1'i kendisine iş bulduğunu, %6,7'si manevi destek verdiğini belirtmiştir. Bu bulgular ışığında kurum bakımından ayrılan bireyin, kurum dışındaki hayata hazırlık sürecinde en çok kalacak bir yere sahip olmaya ve ekonomik özgürlüğe ihtiyaç duyduğu söylenebilmektedir.

Katılımcıların üçte birinden biraz fazlası (%65,4) ihtiyaç duyması halinde kendisine yardım edecek bir tanıdığının olduğunu; üçte birine yakını (%34,6) ihtiyaç duyması halinde kendisine yardım edecek bir tanıdığının olmadığını belirtmiştir. %18,7'si ailesinin, %14,0'ı arkadaşlarının, %10,3'ü eşinin, 9,3'ü kardeşlerinin, %6,5'i yurttan arkadaşlarının, %6,5'i akrabalarının ihtiyaç duyması halinde kendisine yardım edeceğini belirtmiştir.

Katılımcıların %56,1'i daha önce psikolojik veya psikiyatrik bir tedavi almadığını, %43,9'un ise daha önce psikolojik veya psikiyatrik bir tedavi aldığını, belirtmiştir. Şahin (2009) yetiştirme yurdunda yaşayan ergenlerle yaptığı çalışmasında katılımcıların %86,7'sinin psikolojik tedavi gördüğü saptanmıştır.

Kurum Bakımından Ayrılmış Bireylerin Kurum Bakımı Sonrası Yaşadıkları Sorunlar İle Bazı Sosyo-Demografik Özellikleri Arasındaki İlişkiye Dair Bulgular

Kurum bakımından ayrılan bireylerin kurum bakımı sonrası yaşanan sorunlar ile cinsiyet, kurum bakımından ayrılma yaşı, kurum bakımına alınma yaşı, çalışma durumu ve gelir durumu arasındaki ilişki incelenmiştir.

Tablo 1. Kurum Bakımından Ayrıldıktan Sonra Yaşanılan Sorunlar ile Cinsiyet Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi

		Kadın		Erkek		Ki Kare	p
		Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde		
Sorun yaşama durumu	Evet	8	14,8	4	7,5	1,419	0,234
	Hayır	46	85,2	49	92,5		
Ruhsal/Bedensel Hastalık	Evet	9	16,7	24	45,3	10,269	0,001*
	Hayır	45	83,3	29	54,7		
Ayrımcılık	Evet	17	31,5	19	35,8	0,229	0,633
	Hayır	37	68,5	34	64,2		
Taciz	Evet	2	3,7	5	9,4	0,652	0,419
	Hayır	52	96,3	48	90,6		
Dolandırılma	Evet	8	14,8	4	7,5	1,419	0,234
	Hayır	46	85,2	49	92,5		
Suça Sürüklenme	Evet	15	27,8	2	3,8	11,533	0,001*
	Hayır	39	72,2	51	96,2		
Bağımlılık	Evet	9	16,7	7	13,2	0,252	0,616
	Hayır	45	83,3	46	86,8		
Yoksulluk/İşsizlik	Evet	35	64,8	32	60,4	0,225	0,635
	Hayır	19	35,2	21	39,6		
Boşanma	Evet	1	1,9	12	22,6	10,831	0,001*
	Hayır	53	98,1	41	77,4		
Barınacak Yer Bulamama	Evet	27	50,0	16	30,2	4,367	0,037*
	Hayır	27	50,0	37	69,8		

*: $p < 0,05$ İstatistiksel olarak anlamlı

Uygulanan ki kare analizi sonucunda kurum bakımından ayrıldıktan sonra sorun yaşama durumları, ayrımcılık yaşama durumu, taciz yaşama durumu, dolandırma yaşama durumu, bağımlılık yaşama durumu, yoksulluk/işsizlik yaşama durumu, diğer sorunlar yaşama durumları ile cinsiyet arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmamakta ($p > 0,05$) iken ruhsal/bedensel hastalık yaşama durumu, suça sürüklenme durumu, boşanma yaşama durumu, barınacak yer bulamama durumları ile cinsiyet arasında istatistiksel olarak fark bulunmaktadır ($p < 0,05$).

Tablo 2. Kurum Bakımından Ayrıldıktan Sonra Yaşanılan Sorunlar ile Kurum Bakımından Ayrılma Yaşı Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi

	7-17 Yaş		18-22 Yaş		Ki Kare	p
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde		
Evet	3	12,5	9	10,8	0,050	0,823

Sorun yaşama durumu	Hayır	21	87,5	74	89,2		
Ruhsal/Bedensel Hastalık	Evet	9	37,5	24	28,9	0,643	0,423
	Hayır	15	62,5	59	71,1		
Ayrımcılık	Evet	9	37,5	27	32,5	0,206	0,650
	Hayır	15	62,5	56	67,5		
Taciz	Evet	3	12,5	4	4,8	1,559	0,212
	Hayır	21	87,5	79	95,2		
Dolandırılma	Evet	1	4,2	11	13,3	1,864	0,172
	Hayır	23	95,8	72	86,7		
Suçta Sürüklenme	Evet	2	8,3	15	18,1	1,489	0,222
	Hayır	22	91,7	68	81,9		
Bağımlılık	Evet	3	12,5	13	15,7	0,152	0,697
	Hayır	21	87,5	70	84,3		
Yoksulluk/İşsizlik	Evet	12	50,0	55	66,3	2,104	0,226
	Hayır	12	50,0	28	33,7		
Boşanma	Evet	4	16,7	9	10,8	0,554	0,456
	Hayır	20	83,3	74	89,2		
Barınacak Yer Bulamama	Evet	4	16,7	39	47,0	7,121	0,008*
	Hayır	20	83,3	44	53,0		

*: $p < 0,05$ İstatistiksel olarak anlamlı

Katılımcıların yalnızca üçü 7-11 yaş grubunda kurum bakımına alındığından ve bu sayı gerekli analizin yapılması için yeterli olmadığından 7-11 yaş grubu ile 12-17 yaş grubu birleştirilerek analiz yapılmıştır.

Uygulanan ki kare analizi sonucunda kurum bakımından ayrıldıktan sonra sorun yaşama durumları, ruhsal/bedensel hastalık yaşama durumu, ayrımcılık yaşama durumu, taciz yaşama durumu, dolandırma yaşama durumu, suça sürüklenme yaşama durumu, bağımlılık yaşama durumu, yoksulluk/işsizlik yaşama durumu, boşanma yaşama durumu, diğer sorunlar yaşama durumları ile kurum bakımından ayrılma yaşları arasında istatistiksel olarak önemli ilişki bulunmamakta ($p > 0,05$) iken barınacak yer bulamama durumları ile kurum bakımından ayrılma yaşları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmaktadır ($p < 0,05$).

Tablo 3. Kurum Bakımından Ayrıldıktan Sonra Yaşanılan Sorunlar ile Gelir Getiren Bir İşte Çalışma Durumları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi**

		Çalışan		Çalışmayan		Ki Kare	p
		Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde		
Sorun yaşama durumu	Evet	11	12,5	1	5,3	0,964	0,326
	Hayır	77	87,5	18	94,7		
Ruhsal/Bedensel Hastalık	Evet	24	27,3	9	47,4	2,959	0,085
	Hayır	64	72,7	10	52,6		
Ayrımcılık	Evet	32	36,4	4	21,1	1,641	0,200
	Hayır	56	63,6	15	78,9		
Taciz	Evet	5	5,7	2	10,5	0,532	0,466
	Hayır	83	94,3	17	89,5		
Dolandırılma	Evet	10	11,4	2	10,5	0,011	0,916
	Hayır	78	88,6	17	89,5		

Suça Sürüklenme	Evet	14	15,9	3	15,8	0,000	0,990
	Hayır	74	84,1	16	84,2		
Bağımlılık	Evet	10	11,4	6	31,6	4,274	0,039*
	Hayır	78	88,6	13	68,4		
Yoksulluk/İşsizlik	Evet	51	58,0	16	84,2	4,602	0,031*
	Hayır	37	42,0	3	15,8		
Boşanma	Evet	10	11,4	3	15,8	0,270	0,603
	Hayır	78	88,6	16	84,2		
Barınacak Yer Bulamama	Evet	32	36,4	11	57,9	3,014	0,083
	Hayır	56	63,6	8	42,1		

*: $p < 0,05$ İstatistiksel olarak anlamlı

**Verilen cevaplar üzerinden dağılım yapılmıştır.

Uygulanan ki kare analizi sonucunda kurum bakımından ayrıldıktan sonra sorun yaşama durumları, ruhsal/bedensel hastalık yaşama durumu, ayrımcılık yaşama durumu, taciz yaşama durumu, dolandırma yaşama durumu, suça sürüklenme yaşama durumu, boşanma yaşama durumu, barınacak yer bulamama, diğer sorunlar yaşama durumları ile gelir getiren bir işte çalışma durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmamakta ($p > 0,05$) iken bağımlılık yaşama durumu, yoksulluk/işsizlik yaşama durumu ile gelir getiren bir işte çalışma durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmaktadır ($p < 0,05$).

Tablo 4. Kurum Bakımından Ayrıldıktan Sonra Yaşanılan Sorunlar ile Gelir Durumları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi

		Aylık Düzenli Geliri Olan		Aylık Düzenli Geliri Olmayan		Ki Kare	p
		Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde		
Sorun yaşama durumu	Evet	1	5,3	11	12,5	0,256	0,689
	Hayır	18	94,7	77	87,5		
Ruhsal/Bedensel Hastalık	Evet	9	47,4	24	27,3	2,959	0,085
	Hayır	10	52,6	64	72,7		
Ayrımcılık	Evet	4	21,1	32	36,4	1,641	0,200
	Hayır	15	78,9	56	63,6		
Taciz	Evet	2	10,5	5	5,7	0,069	0,605
	Hayır	17	89,5	83	94,3		
Dolandırılma	Evet	2	10,5	10	11,4	0,000	1,000
	Hayır	17	89,5	78	88,6		
Suça Sürüklenme	Evet	3	15,8	14	15,9	0,000	1,000
	Hayır	16	84,2	74	84,1		
Bağımlılık	Evet	6	31,6	10	11,4	3,558	0,036*
	Hayır	13	68,4	78	88,6		
Yoksulluk/İşsizlik	Evet	16	84,2	51	58,0	3,549	0,038*
	Hayır	3	15,8	37	42,0		
Boşanma	Evet	3	15,8	10	11,4	0,022	0,698
	Hayır	16	84,2	78	88,6		
Barınacak Yer Bulamama	Evet	11	57,9	32	36,4	3,014	0,083
	Hayır	8	42,1	56	63,6		
Diğer	Evet	1	5,3	6	6,8	0,000	1,000

*: $p < 0,05$ İstatistiksel olarak anlamlı

Uygulanan ki kare analizi sonucunda kurum bakımından ayrıldıktan sonra sorun yaşama durumları, ruhsal/bedensel hastalık yaşama durumu, ayrımcılık yaşama durumu, taciz yaşama durumu, dolandırma yaşama durumu, suça sürüklenme yaşama durumu, boşanma yaşama durumu, barınacak yer bulamama, diğer sorunlar yaşama durumları ile gelir durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmamakta ($p > 0.05$) iken bağımlılık yaşama durumu, yoksulluk/işsizlik yaşama durumu ile gelir durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmaktadır ($p < 0.05$).

TARTIŞMA

Türkiye’de yeterli sayıda olmasa da kurum bakımı bünyesinde yetişmekte olan çocuklarla ilgili yapılmış bazı araştırmalar bulunmaktadır (Temel, 2017; Saral, 2013; Saçan, 2010; Şahin, 2009; Aşık, 2006; Benli, 1998). Söz konusu araştırmalarda yalnızca kurum bakımı altındaki çocuk ve ergenler ele alınmıştır. Fakat kurum bakımından ayrılan yetişkinler ile ilgili araştırmalar sınırlı sayıda olsa da mevcuttur (Boduroğlu, 2017; Yüksel, 2016; Kılıç Candan, 2015; Sağlam, 2014). Bahsi geçen araştırmalarda ise kurum bakımından ayrılan bireylerin bağlanma stilleri ve topluma uyumları araştırılmıştır.

Bu araştırmada kurum bakımından ayrılan erkeklerde ruhsal/bedensel hastalık ve boşanma yaşayanların oranının kadınlardan anlamlı derecede fazla olduğu bulunmuştur. Kadınlarda ise tahmin edilenin aksine suça sürüklenme, barınacak yer bulamama yaşayanların oranı erkeklerden anlamlı derecede daha fazladır. Bu sonuç Gallwey (2013)’in yaptığı araştırma sonucunda elde ettiği bulgularla uyumludur. Araştırmanın sonucuna göre kurum bakımından ayrılan kadın katılımcıların %25,6’sının, erkek katılımcıların ise %38,1’inin psikolojik rahatsızlık yaşadığını bulunmuştur.

Kurum bakımından ayrılma yaşları 18-22 grubunda olan katılımcılarda barınacak yer bulamayanların oranının kurum bakımından ayrılma yaşları 7-17 yaş grubunda olan katılımcılardan anlamlı derecede daha fazla olduğu bulunmuştur. Barınacak yer bulamama durumu bireyleri risklere açık hale getirebilecek ve dolayısıyla kaygı ve stres uyandırabilecek bir yaşam olayıdır. Yüksel (2016) kurum bakımından ayrılan bireylerden ailesinin isteği üzerine kurumdan ayrılmak zorunda kalanların, on sekiz yaşından sonra yaş sınırı ile kurum bakımından ayrılanlara göre daha fazla psikolojik rahatsızlık yaşadığını bulmuştur.

Çalışmayan katılımcılarda bağımlılık yaşayanların, yoksulluk/işsizlik yaşayanların oranının çalışan katılımcılardan anlamlı derecede daha fazla olduğu bulunmuştur. İşsizliğin beraberinde yoksulluğu getirebildiği düşünüldüğünde beklenen bir bulguya ulaşıldığı görülmektedir. Yapılan araştırmalar alkol ve madde kullanımının düşük gelirli bireylerde, gelir düzeyi yüksek bireylere oranla daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır (Ögel ve ark., 2006, s. 20). Konu ile ilgili yapılan araştırmaların ulaşılan bulguyu desteklediği görülmektedir.

Geliri olmayan katılımcılarda bağımlılık yaşayanların, yoksulluk/işsizlik yaşayanların oranının geliri olan katılımcılardan anlamlı derecede daha fazla olduğu araştırma sonucunda ulaşılan bir diğer bulgudur. Yoksulluğun insan hayatı üzerinde sosyal, psikolojik, ekonomik ve bilişsel olumsuzluklara sebebiyet verebildiği, yoksulluğun beraberinde suça sürüklenme, ayrımcılığa uğranma, sosyal izolasyon, ruhsal hastalıklar, aile içi geçimsizlik gibi sorunlara yol açabildiği bilinmektedir. Aro ve diğerleri (1995), şizofreni tanısı almış hastaların işsizlik oranının hiç tanı almayan hastalara göre 3,5 kat fazla olduğunu bulmuştur. Fırat (2015) daha önce cezaevine girmiş

yirmi dokuz bireyle yaptığı çalışmada, katılımcıların %48,3'ünün yoksulluğu suç işleminde çok etkili, %34,5'inin etkili bir sebep olarak gördüğünü ortaya koymuştur.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Son yıllarda ülkemizde, kapalı kurumların çocuk üzerindeki olumsuz etkilerinin araştırmalar sonucu ortaya konulmasıyla aile tipi kurum bakımına doğru bir değişim yaşandığı gözlenmektedir. Çocukların koğuş tipi kurumlarda birçok çocuk ve bakım personeli ile birlikte kalmasındansa çocuk evi, çocuk evleri sitesi gibi ev tipi bakım modelinden yararlandırılması amaçlanmakta, koruyucu aile olma ve evlat edinme teşvik edilmektedir. Çocukların ailelerinden sadece yoksulluk sebebiyle ayrılmalarının önüne geçmek için yoksulluk nedeniyle çocuğuna bakamayacak ailelere ekonomik yardım bağlanmakta, böylece çocukların aile ortamında büyümeleri sağlanmaktadır.

Kurum bakımından ayrılan bireyler arasında boşanma oranı %14 olarak bulunmuştur. Kurum bakımından ayrıldıktan sonra yaşanan sorunlar içerisinde yer alan boşanma seçeneği katılımcıların %14'ü tarafından işaretlenmiştir. Kurum bakımından ayrılan bireylerin azımsanamayacak kısmı boşanmayı kurum bakımı geçmişi ile ilişkilendirmektedir. Kurum bakımından henüz kendi ayakları üzerinde duramayacak kadar gençken yaş sınırı ile çıkartılan bireylerin hayatına devam ettirebilmek için çok kısa sürede erken yaşta evlenebildikleri bilinmektedir. Kurum bakımından ayrılan bireylerin sağlıklı evlilik yapabilmeleri için kurum bakımından ayrılmadan önceden itibaren eş seçimi, evlilik, çocuk bakımı gibi konularda eğitim almaları sağlanmalıdır. Boşanmakta olan veya boşanan bireylere ihtiyaç duymaları halinde boşanma danışmanlığı hizmeti verilmelidir.

Kurum bakımından ayrılan bireylerin yaklaşık beşte birinin herhangi bir işte çalışmadığı ve gelirin olmadığı öğrenilmiştir. Dolayısıyla bu bireylerin ya birisine bağımlı ya da açlık sınırında ve sosyal güvencesiz yaşadığı düşünülmektedir. Kurum bakımından ayrılmadan önceki süreçte kurum bakımı altındaki bireyler mutlaka iş ve meslek sahibi bir konuma getirilmelidir. İş ve meslek sahibi olmanın ruhsal hastalıklarda ve suça sürüklenmede koruyucu role sahip olduğu düşünüldüğünde kurum bakımından ayrılan bireyleri topluma kazandırabileceği de öngörülmektedir.

Katılımcıların yarısına yakını 7-11 yaş arasında kurum bakımına alınmıştır. Araştırmalar kurum bakımı altına alınan çocukların büyük bir kısmının anne veya babasının vefatı sebebiyle kurum bakımına alındığını, bunu anne babanın boşanmasının takip ettiğini ortaya koymuştur. Dolayısıyla çocukların aile yanında büyüebilmesi için boşanmaya karar veren ya da boşanma sürecinde olan çiftlerin ücretsiz boşanma danışmanlığı ve hukuki destek, aile içi iletişimsizlik yaşayan çiftlerin ise ücretsiz aile danışmanlığı ve çift terapisi alabileceği bir hizmet faaliyete geçirilmelidir. Çocuğun anne ve/veya babasının ölmesi durumunda ise çocuğun bakımını ilk olarak yakın akrabalarının üstlenebileceği bir model geliştirilmeli ve çocuk ile akrabası arasında sağlıklı bir ilişki tesis edilmelidir.

Katılımcıların dörtte üçünden biraz fazlası 18-22 yaş aralığındayken, yaş sınırı ile kurum bakımından çıkartılmıştır. Katılımcıların yarısından fazlası kurum bakımından ayrıldıktan sonra kalacak yer bulma kaygısı yaşadığını belirtmiştir. Henüz bir iş veya meslek sahibi olmadan, kendi başına hayatını devam ettirebilecek beceri kazanmadan ve gidecek belli bir yeri olmadan korunma kararı kaldırılan gençlerin gelecek kaygısı yaşamamaları adına gençlere korunma kararları kaldırılmadan en az 1 yıl önce başlayan ve kurumdan ayılana kadar devam eden toplumsal hayata hazırlık programları uygulanmalı, gençler bütçe yönetimi, dolandırıcılık, madde kullanımı, meslek sahibi olma gibi konularda bilinçlendirilmelidir. Bu gibi eğitimler sosyal hizmet uzmanları, psikologlar ve kurum bakımından ayrılan bireyler tarafından verilmelidir.

Kurum bakımından ayrılan bireylerin dörtte biri koruma kararı kaldırıldıktan sonra işsizlik ve/veya yoksulluk sorunu ile yüzleşmiştir. 3413 sayılı Kanun gereğince kurum bakımından ayrılan bireyler bir yıl kadar uzun bir süre memur olmak için beklemek zorunda kalabilmekte ve bu süreçte işsizlik ve yoksulluk yaşayabilmektedir. Kurum bakımından ayrılan bireyler için daha fazla istihdam seçeneği sunulmalı, kendi işlerini kurabilmeleri için düşük faizli kredi imkânı verilmeli ya da bir meslek edindikten sonra çalışması için uygun olan özel müesseselere de kurum bakımından ayrılmış belli sayıda birey çalıştırma kotası konulmalıdır.

Katılımcılara kurum bakımına ayrıldıktan sonra kimden yardım aldığı sorulduğunda sadece beşte birine yakını biyolojik ailesinden yardım aldığını belirtmiştir. Bu durum kurum bakımından ayrılan bireylerle biyolojik aileleri arasındaki bağın tahrip olduğunu göstermektedir. Çocuğun kurum bakımına alınmasında biyolojik ailesinin ciddi ihmal ve istismarının olmadığı durumlarda çocukla biyolojik ailesinin ilişkileri onarılmaya çalışılmalıdır. Çocuğun kurum bakımına alınmasını gerektiren durum çoğunlukla çocuğun kendisinden değil içinde yaşadığı çevreden kaynaklanmaktadır. Çocuk o çevre içerisinde güvende değilse o çevreye de müdahale edilmelidir. Dolayısıyla sadece kurum bakımındaki çocuklara psiko-sosyal destek verilmemeli, aynı zamanda çocuğun biyolojik ailesi de sosyal hizmet disiplininin “çevresi içinde birey” odağı doğrultusunda psiko-sosyal destek almalıdır.

Katılımcıların yalnızca %1,9'u kurum bakımından ayrıldıktan sonra kendilerine yardım edenler arasında Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı personelini söylemiştir. Bu durum kurum sonrası süreçte AÇSHB ve AÇSHB personelinin gençlerle iletişim halinde olmadığını göstermektedir. Gençlerin suça sürüklenmesini, madde bağımlılığı yaşamasını, maddi açıdan zorluk çekmesini önlemek amacıyla AÇSHB tarafından kurum bakımına ayrılmış her birey düzenli aralıklarla telefon veya yüz yüze görüşme yoluyla izlenmelidir. Kurum bakımından ayrılmış bireylerden oluşan bir elektronik haberleşme ağı aracılığıyla aynı deneyimi yaşamış bireylerin, birbirleriyle bağ kurması, yardımlaşması, sorunlarını paylaşması, fikir alışverişinde bulunması ve bu yolla yalnızlık yaşamaması sağlanmalıdır.

Katılımcılardan daha önce psikolojik veya psikiyatrik bir tedavi görenlerin oranı azımsanmayacak kadar fazladır. Kurum bakımından ayrılan bireylerin yaklaşık yarısının daha önceki hayatında psikolojik veya psikiyatrik bir tedavi görmüş olduğu göz önünde bulundurulduğunda, psikolojik rahatsızlıkların ortaya çıkmasını engelleyen koruyucu-önleyici sosyal hizmet müdahalelerinin önemli olduğu düşünülmektedir.

Araştırma sonucunda kurum bakımından ayrılan kadınların erkeklere oranla daha fazla suça sürüklenme ve barınacak yer bulamama sorunu yaşadığı; kurum bakımından ayrılan erkeklerin ise kadınlara oranla daha fazla ruhsal/bedensel hastalık ve boşanma sorunu yaşadığı, kurum bakımından ayrılma yaşları 18-22 grubunda olan katılımcıların barınacak yer bulamayanların oranının kurum bakımından ayrılma yaşları 7-17 yaş grubunda olan katılımcılardan anlamlı derecede daha fazla olduğu bulunmuştur. Bu bulgular kurum bakımında yetişmiş bireylerin henüz kendi ayakları üzerinde durabilecek yaşam becerisi kazanmadan kurumdan çıkartıldığını göstermektedir. Suça sürüklenme ve barınacak yer bulamama sorununun önlenmesi adına kurum bakımı altındaki bireylerin mutlaka bir iş sahibi olarak kurum bakımından ayrılması ve kurum bakımından ayrılmadan önce kendi başına yaşayabilecek yaşam becerileri kazanması sağlanmalıdır.

Katılımcıların gelir durumu bozuldukça bağımlılık yaşama sorunu ile yoksulluk/işsizlik yaşama sorununun arttığı görülmüştür. Madde bağımlılığının önlenmesi amacıyla henüz korunma kararı kaldırılmadan Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tüm kurumlardaki çocuklara koruyucu önleyici çalışmalar yapmalı, madde kullanımı gerçekleşmişse bireyin içinde bulunduğu ve maddeye alışmasına neden olan çevre düzenlenmelidir. Kurum sonrası oluşabilecek madde

bağımlılığı sorununun önlenmesine yönelik olarak, sorun yaşayan bireylerin her sorununda günün her saati danışmanlık alabileceği bir hat hizmete geçirilmelidir. Kurum bakımından ayrılmış bireylerin aile ve iş ilişkileri, sorunları bireyin isteğine bağlı olarak takip edilmeli ve Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığınca görevlendirilecek personel tarafından düzenli izlemeler yapılmalıdır.

Tüm bu önerilerin hayata geçirilmesi adına sosyal hizmet uzmanları tarafından savunuculuk ve lobicilik faaliyetleri yapılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Aro, S., Aro, H. & Keskimaki I. (1995). Socio-economic mobility among patients with schizophrenia or major affective disorder. A 17-Year Retrospective Follow-Up. *Br J Psychiatry*, 166, 759-767.
- Aşık, E. (2006). *Yetiştirme yurdunda kalan gençlerin ergenlik sorunları ve başetmeleri*. Yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Aziz, A. (2015). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri ve teknikleri (10. Baskı)*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Benli, T. (1998). *Yetiştirme yurdu öğrencilerinin akademik başarısızlık nedenlerine ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Boduroğlu, G. (2017). *Kurum bakımından ayrılan bireylerin yaşamın düzenlenmesi ve uyum sürecinde karşılaştığı sorunlar ve sosyal destek kaynakları*. Yüksek lisans tezi. Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Bowlby, J. (1951). *Maternal care and mental health*. Geneva: World Health Organization.
- Bowlby, J. (1973). *Attachment and Loss: Vol. 2. Separation: Anxiety and Anger*. New York: Basic Books, 322-369.
- Büyüköztürk, Ş. (2006). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı, (6. Baskı)*. Ankara: Pegem Yay.
- Diriöz M, Alkın T, Yemez B, Onur E. & Eminağaoğlu N. (2011). Ayrılma anksiyetesi belirti envanteri ile yetişkin ayrılma anksiyetesinin Türkçe versiyonunun geçerlik ve güvenilirliği. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 22, 1-13.
- Fırat, M. (2014). *Yoksulluk ve Suç İlişkisinin Sosyolojik Analizi: Bir Referans Çerçevesi (Elazığ Örneği)*. Bilgi Yolu Eğitim Kültür ve Sosyal Araştırmalar Merkezi: BİLSAM.
- Gallwey, S. (2013). *The relationship between attachment and resilience in foster care alumni*. Available from ProQuest Dissertations & Theses Global, https://search.proquest.com/docview/1314577275?accountid=16382_ sayfasından erişilmiştir.
- Hayat Sende Derneği. (2014). *Kurum Bakımından Toplum Geçişte Gençler Çalıştayı (1.Baskı)* [. Broşür]. Ankara: Hayat Sende Derneği.
- Hazan, C. & Shaver, P.R. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. *JPers Soc Psychol*, 52, 511-524.
- İnanç, B., Bilgin, M. & Atıcı, M. (2012). *Gelişim Psikolojisi Çocuk ve Ergen Gelişimi (8)*. Ankara: Pegem Akademi.
- Karasar, N. (1991). *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, ilkeler, teknikler (4. Baskı)* Ankara: Bahçelievler.
- Kılıç Candan, A. (2015). *Yetiştirme yurtlarında kalmış bireylerin toplumsal entegrasyonu*. Yüksek lisans tezi. Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Kır, İ. (2011). Toplumsal bir kurum olarak ailenin işlevleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 36, 381-404.
- Ögel, K., Taner, S. & Eke, C. (2006). Onuncu sınıf öğrencileri arasında tütün, alkol ve madde kullanım yaygınlığı. *İstanbul örnekleme. Bağımlılık Dergisi*, 7(1), 18-23.
- Sağlam, E. (2014). *Yetiştirme yurdunda büyüyen genç yetişkinlerin bazı psikolojik özelliklerinin ailesi yanında büyüyen bireylerle karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi, İstanbul.

- Saral, K. (2013). *Yetiştirme yurdunda kalan ergenlerin stresle başa çıkma tarzları eğitim-öğretim yaşantılarında stresle başa çıkma ve sosyal karşılaştırma ortalamalarının bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul.
- Şahin, G. (2009). *Yetiştirme yurdunda ve ailesi yanında yaşayan ergenlerin bağlanma stilleri ile kimlik statüleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Şirin, I. (2015). *Annenin çocuğuna karşı aşırı korumacı tutumuyla annenin çocukluk çağında yaşadığı ayrılık anksiyetesi travması arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Temel, A. (2017). *Yetiştirme yurtlarında kalan ergenlerle ailesi ile birlikte yaşayan ergenlerde topluluk hissi ve psikolojik sağlamlık*. Yüksek Lisans Tezi. Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tüzün, O., Sayar, K. (2006). Bağlanma kuramı ve psikopatoloji. *Düşünen Adam*, 19, 24-39.
- Yüksel, Z. (2016). *Kurum bakımında kalmış yetişkinlerde bağlanma biçimleri ve ruhsal sorunlar*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Extended Abstract

The main aim of this study is to reveal the relationship between the problems faced by care leavers after institutional care and their various demographic characteristics. For this purpose, we have tried to find answers to the following research questions: 1. Is there a significant relationship between gender and the problems experienced by participants after leaving the institution? 2. Is there a meaningful relationship between the problems experienced by the participants after leaving the institution and the age of leaving the institution? 3. Is there a meaningful relationship between the problems experienced by the participants after leaving the institution and their working status? 4. Is there a meaningful relationship between the problems experienced by the participants after leaving the institution and their income level? The side objectives of the study are to contribute to the literature that contains a limited number of sources, to provide information on care leavers and to reveal the socio-demographic characteristics and problems they face after the institutional care. In this research, general and relational survey model and quantitative research design were used. All care leavers in Turkey constituted the population of the research. However, there is no list of this defined population. Therefore, this population cannot be defined. On the other hand, some non-governmental organizations consist of memberships of care leavers. For this reason, support was taken from such civil society organization while forming a working group. The study group of this research consisted of 107 participants who were reached through various non-governmental organizations and members of these organizations working with care leavers and children under legal care. In the process of forming the working group, the principle of confidentiality was taken into consideration. In line with this principle, necessary permissions were obtained from the relevant non-governmental organizations and Hacettepe University Ethics Committee. Since the study was conducted on voluntary basis, the addresses of the acquaintances separated from the first persons were obtained by using the snowball sampling technique and the study group was reached. Since the participants were reached through non-governmental organizations, university graduates constituted the majority of the sample. This is an important limitation of the research. In the research, the questionnaire technique was used as a data collection tool. The questionnaire was formed by the researcher and applied personally by face-to-face interview method with each participant for an average of 25-30 minutes. In order to determine the socio-demographic situations of the participants in the content of the questionnaire, the Socio-Demographic Form consisting of 8 questions and the Information Form on the Institutional Care and Problems After Institutional Care consisting of 10 questions prepared to determine the post-institutional care process were provided. The participants were informed about the research by telephone and e-mail and their approvals for participation in the research were received. The data collected from participants were transferred to the SPSS (Statistical Package) for the Social Sciences 23). Demographic data such as age, gender, marital status, age during

institutional care, separation age, having social support and data related to the problems experienced by the participants were analyzed. The relationship between the socio-demographic characteristics of the participants and the problems they experienced after institutional care was analyzed with the Chi-Square test. Descriptive statistics (mean, standard deviation, minimum, maximum) were given for numerical variables and frequency distributions (number, percentage) for categorical variables. The data were interpreted in the light of the analyses. In consequence of the research, when the relationship between the problems that the participants faced after the institutional care and their gender was examined, it was found that the ratio of facing a psychological / physical illness was higher among men than women and the ratio of facing problems like delinquency and lack of shelter are higher among women than men. When the relationship between the problems that the participants faced after the institutional care and their age of departure from institutional care was examined, a meaningful relationship was found between the problem of lack of shelter and age of departure from institutional care. According to this information, the ratio of participants who faced the problem of lack of shelter was higher among those who left the institutional care between the ages of 18-22 than those who had left the institutional care between the ages of 7-17. When the relationship between the problems that the participants faced after the institutional care and working and income status was examined, it was found that addiction and poverty/unemployment problems were more common among those who were not working and had no income.